

۹۱ / ۱۰ / ۱۱

جلسه ۵۰

حقیقت و مجاز

دوشنبه

سال سوم

بحث:

امکان اشتراک لفظی

دلیل اول مبنی بر محال بودن اشتراک :

اشتراک مخلّ به تفهیم و تفهم است
در حالیکه تفهیم و تفهم، غرض اصلی از وضع است

مرحوم آخوند
(۱)

جواب:

اولاً: با وجود قرینه معینه، مخلّ به تفهیم نیست
ثانیاً: گاه غرض، سخن گفتن به اجمال است

دلیل دوم مبنی بر محال بودن اشتراک :

اشتراک در قرآن محال است، چراکه اشتراک محتاج قرینه است در حالیکه: وجود قرینه، تطویل بلا طائل است و عدم قرینه باعث اجمال می شود

مرحوم آخوند

(۲)

جواب:

أولاً: قرینه می تواند علاوه بر قرینه بودن، نقش دیگری هم در کلام ایفا کند.
ثانیاً: اجمال گاه مورد غرض است (مانند متشابهات قرآنی)

دلیل لزوم و ضرورت اشتراک در وضع:

معانی بی نهایت هستند و الفاظ متناهی می باشند
پس باید برای چند معنا، چند لفظ وجود داشته باشد!

جواب اول:

معانی بی نهایت مستلزم «وضع بی نهایت» است که ممکن نیست

جواب دوم:

معانی کلیه، بی نهایت نیستند و جزئیات اگرچه بی نهایت هستند ولی وضع در آنها
نیست

جواب سوم:

اگر هم برای همه معانی بخواهیم لفظی قرار دهیم، می شود برای برخی وضع کرد
و در بقیه مجازاً استعمال کرد

مرحوم آخوند
(۳)

قیل:

اشتراک لفظی، محال است

چراکه: وضع، فناء لفظ در معنی؛ و یک شیء نمی تواند فانی در دو شیء شو

قلنا:

وضع، قرار دادن لفظ است به عنوان علامت معنی

و إفناء لفظ در معنی محال است

پاسخ حضرت

امام به اشکال

مرحوم عراقی

اشکال:

وضع همان ایجاد ملازمه ذهنی بین لفظ و معنی است یا مستلزم آن است در حالیکه: در فرض اشتراک، با شنیدن لفظ، باید دو انتقال مستقل در لحظه واحد حاصل شود که محال است

جواب:

اگر مراد از «انتقال مستقل»، عدم انتقال از لفظ به معنای دیگر است: می‌گوییم: این از لوازم وضع نیست
اگر مراد رسیدن به یک مفهوم و عدم انحلال آن به مفاهیم دیگر است می‌گوییم: انتقال غیر مستقل، محال نیست

پاسخ حضرت
امام به اشکال
دیگر

اشتراک لفظی ممکن است و واقع هم شده است

چراکه در زبان ما، به حکم تبادر، یک لفظ با دو معنی موجود است

اما اینکه چگونه یک لفظ دارای دو معنی شده است، معلوم نیست

ممکن است از تداخل لغات یا وضع تعینی، حاصل شده باشد

نظر حضرت

امام درباره

اشتراک لفظی

در اشتراک لفظی، تبادر موجود نمی باشد

ولی این ضرری به اصل بحث نمی زند چراکه ما اساساً تبادر را قبول نداریم بلکه بالضرورة - با رجوع به اهل لغت - می دانیم که اشتراک موجود است

ما می گوئیم

۹۱ / ۱۰ / ۱۱

جلسه ۵۰

حقیقت و مجاز

دوشنبه

سال سوم

بحث:

حقیقت شرعی

موضوعی که حکم شرعی روی آن رفته ۳ نوع است:

اول: موجودات خارجی ← «میته» و «دم»

دوم: اعتبارات عرفیه (عقلائیه) ← «ملکیت» و «رقیت»

سوم: ماهیات مخترعه شرعیه ← «صلوة»

کلام

مرحوم

مشکینی

مرحوم قوچانی بحث حقیقت شرعیه را تنها در قسم آخر مطرح کرده است

ولی بحث در قسم دوم هم قابل جریان است

اعتباراتی که سبب برای اعتبار دیگری است مثل بیع برای ملکیت

این بحث را مرحوم مشکینی از استادش **مرحوم قوچانی** گرفته است.

شیخنا الاستاد : اصطلاح «**ماهیات مخترعه**» از تعبیرات **شهید اول** است

در کلمات قاضی **باقلانی** لفظ «معانی مخترعه» به کار رفته است

موارد دیگری که بحث حقیقت شرعیه در آن مطرح است:

- در **احکام** : مثل: «کراهت»

- در **افعال** : مثل : «سافر» در بحث صلوة

- در **مفاهیم** : مثل : «محلل و عده» در بحث نکاح

ما می گوئیم:
(۱)

طرح بحث جدید:

هر جا لفظی در لسان شارع استعمال شد - در حالیکه احتمال می دهیم شارع آن لفظ را برای معنایی غیر از معنای لغوی وضع کرده باشد

سه قید بحث «حقیقت شرعیه»:

- ✓ باید لفظ باشد.
- ✓ این لفظ، در لسان شارع در معنای جدید، استعمال شده باشد.
- ✓ احتمال وضع جدیدی را توسط شارع بدهیم.

با این سه قید معلوم می شود که:

- ❖ حقیقت متشرعیه محل نزاع نیست.
- ❖ یعنی استعمال در معنای جدید نادر نباشد

ما می گوئیم:
(۲)

مقدمه
اول

تعارض
هر یک از
حالات
با حقیقت

به نظر می رسد شارع، تنها پیامبر اسلام است

ما می گوئیم:

(۲)

لذا:

آنچه در کلمات ائمه (ع) مطرح است، حقیقت متشرعیه را پدید می آورد

مرحوم آخوند

وضع تعیینی گاه با تصریح به **انشاء** پدید می آید و گاه به وسیله **استعمال**

توضیح نوع دوم:

واضع لفظ را در معنای مورد نظرش استعمال می کند چنانکه گویی از قبل بر این
مطلب وضع شده است و نحوه استعمالش به نوعی است که نمی خواهد با قرینه
مجازی مطلب خود را برساند

واضع برای این نوع وضع، **قرینه ای** بگذارد تا دیگران بفهمند، در **مقام وضع** است

استعمال افناء لفظ در معنی است

یعنی در آینه لفظ، معنی را ببینیم و به خود آینه توجه نکنیم
پس لحاظ لفظ در استعمال، لحاظ **آلی** است.

اشکال
مرحوم نائینی

در وضع لازم است که واضح به خود لفظ نگاه **مستقل** داشته باشد.
بین لحاظ آلی و لحاظ استقلال در آن واحد نمی توان جمع کرد

اگر بگویند در استعمال، لحاظ لفظ **آلی** است حرف شما درست است

اما :

در استعمال - مخصوصاً با مبنای علامیت - گاه **توجه استقلالی** به لفظ داریم و لازم نیست حتماً لحاظ آلی باشد

پاسخ
حضرت امام
به
مرحوم نائینی

عدم
حصول
وضع به
واسطه
استعمال